DAGENS NYHETER.

En utskrift från Dagens Nyheter, 2024-04-19 10:53
Artikelns ursprungsadress: https://www.dn.se/varlden/motstandsaxeln-som-ar-redo-att-strida-for-iran/

VÄRLDEN

Motståndsaxeln som är redo att strida för Iran

Publicerad 10:21

Illustration: Johan Andersson, Foto: HO/AFP, Adel Hana/AP, TT, AP, User11211/CC BY 4.0, Ahmad al-Rubaye/AFP

Israel och Iran attackerar varandra med robotar och drönare. Risken för ett öppet krig mellan de båda länderna är påtaglig. I det läget litar Israel till militärt stöd från USA. Iran backas upp av välbeväpnade miliser, en självutnämnd ”motståndsaxel”. Men vilka är Irans vänner?

Erik Ohlsson
Text

Få ut mer av DN som inloggad

Du vet väl att du kan skapa ett gratiskonto på DN? Som inloggad kan du ta del av flera smarta funktioner.

Följ dina intressen

Nyhetsbrev

Logga in Skapa konto gratis

Iran beskrivs ibland som centralpunkten i ”shiahalvmånen”, de länder i Mellanöstern där folkmajoriteten bekänner sig till shiaislam: ett halvmåneformat band som sträcker sig från den lilla oljestaten Bahrain på Arabiska halvön, över Iran till Libanon vid Medelhavet.

Men Irans ledare talar hellre om ”motståndsaxeln”. Den består av Syrien samt ett antal grupperingar och milisgrupper i Jemen, Irak och Libanon och i de palestinska områdena.

De står under Irans beskydd och deras gemensamma nämnare är motståndet mot västerländskt (läs: amerikanskt) inflytande i Mellanöstern och ifrågasättandet av Israels rätt att existera i sin nuvarande form.

”Motståndsaxeln” som backar upp Iran

Iran är navet i en ”motståndsaxel” av lojala väpnade grupperingar och stater.

Komplicerade relationer med övriga grannländer

Iran strävar efter att vara en regional stormakt. Så här ser relationerna med övriga grannländer ut.

1. **Turkiet.** Har ett komplicerat förhållande med Iran. Länderna konkurrerar om en ledande roll i regionen och försöker snärja varandra.
2. **Israel.** Står på randen av ett krig mot Iran, men USA, Israels främsta uppbackare, gör allt för att hindra en upptrappning av konflikten.
3. **Egypten.** Den störtade shahen fick en fristad i Egypten vilket prästerskapet i Iran har haft svårt att förlåta, På senaste tiden har dock relationerna förbättrats.
4. **Jordanien.** Deltog i nedskjutningen av iranska attackdrönare som riktades mot Israel. Starka band med USA och därmed fiende till Iran.
5. **Saudiarabien.** Har en lång historia av fiendskap med Iran. Länderna bekämpar varandra i Jemenkriget. Bägge står dock på palestiniernas sida mot Israel.
6. **Qatar.** Delar ett av världens största naturgasfyndigheter tillsammans med Iran. Teheran stödde Qatar i konflikten med Saudiarabien 2017.
7. **Afghanistan.** I Iran finns stor närvaro av afghanska flyktingar från den hazariska minoriteten. På utrikespolitisk nivå försöker länderna hitta en dialog.

Grafik: Johan Andersson Fakta: Erik Ohlsson

Visa mindre

På ett eller annat sätt omfattas alla länder och grupperingar i motståndsaxeln av shiaislam. För att förstå hur Iran blev navet i det riskabla maktspel som pågår just nu, får vi backa 45 år i tiden.

Den 16 januari 1979 lyfter ett plan från Teherans internationella flygplats med destination Kairo. Ombord finns shah Mohammed Reza Pahlavi. Shah är en persisk kungatitel. Mohammed Reza Pahlavis flykt sätter punkt för 2 500 år av monarki i Iran (tidigare Persien).

Varför lämnar den 59-årige shahen sin mytomspunna påfågelstron? Förklaringen är det missnöje som längre grott i

Iran och som under 1978 kulminerat i massiva demonstrationer.

Folket ger shahen skulden för korruptionen, de ekonomiska klyftorna och den hårdhänta polisövervakning som präglar det iranska samhället.

En brokig proteströrelse, bestående av radikala studenter, bokstavstrogna islamister och basarernas försäljare, ställer sig bakom ayatolla Ruhollah Khomeini, den bräcklige, snart 80-årige religiöse ledaren som gått i landsflykt i Frankrike.

Khomeini predikar shiaislam, en riktning som är i minoritet inom islam men dominerar i Iran, Det stora flertalet i den islamska världen kallar sig sunnimuslimer. För den oinvigde är det små skillnader mellan de två grenarna. Men för de inbitna handlar det om liv och död.

Det är inte demokratisering Khomeini har i kikaren när han återkommer till Iran i februari 1979. I stället förvandlar han Iran till en religiös diktatur. De iranier som inte underkastar sig den auktoritära, prästledda regimen tystas eller rensas ut.

Militär slagstyrka Israel

Israel har ett av världens modernaste flygvapen och ett mycket avancerat antirobotsystem kallat ”Järnkupolen”.

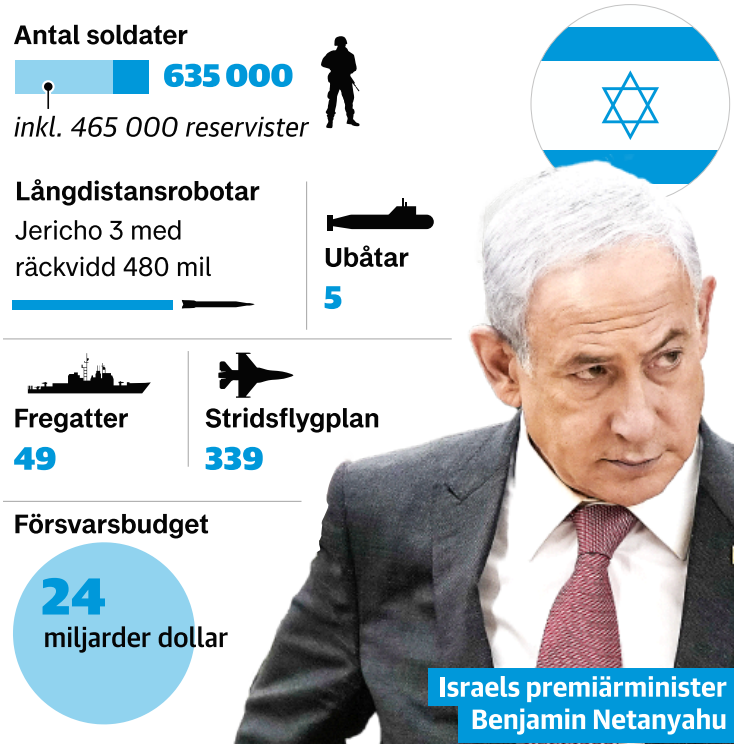

Militär slagstyrka Iran

Iran har en föråldrad flygplansflotta men en väl utbyggd arsenal av robotar och avancerade drönare.

Grafik: DN Fakta: Erik Ohlsson Foto: TT, AP Källor: Global Firepower Index, IISS, Newsweek

Ayatolla Khomeinis anhängare vill sprida den islamska revolutionen vidare till andra länder i Mellanöstern. Khomeini

är också snabb med att peka ut Irans huvudfiender. Det är ”den sionistiska entiteten”, det vill säga Israel, en stat som inte borde finnas enligt Irans nya ledare, samt USA, som ayatollan kallar ”Den store satan”.

Den iranska religiösa revolutionen påverkar också det mäktiga och oljerika grannlandet Saudiarabien. Majoriteten i Saudiarabien bekänner sig till islams andra huvudgren, sunni. Likafullt låter sig sunnitiska extremister inspireras av händelserna i Iran.

I november 1979 ockuperar cirka 400 beväpnade upprorsmän islams heligaste plats, den stora moskén i Mecka. De kräver att Saudiarabien ska lämna den västerländska väg landet slagit in på.

Ockupanterna håller ut i två veckor. Händelsen blir en tankeställare för kungahuset, som beslutar att ge ökat inflytande till extrem sunniislam för att lugna ner de upproriska stämningarna. Moralreglerna blir striktare och de saudiska kvinnorna får ta ett steg tillbaka.

Men Irans försök att inspirera sina grannar till religiös revolution blir ändå inte särskilt framgångsrikt. Mest synlig är shiarörelsen Hizbollah (”Guds parti”) i Libanon. Hizbollah, som får stort stöd av Iran, utvecklas till ett politiskt parti och en militär organisation som blir en nagel i ögat på grannlandet Israel.

Hizbollah i Libanon

Hizbollahs ledare Hassan Nasrallah

Hizbollah ("Guds parti") en shiamuslimsk politisk och militär rörelse som har starka band med Iran. De är framför allt fruktade för sin stora arsenal av raketer (omkring 100 000) och beräknas också kunna mobilisera 100 000 man.

Grafik: Johan Andersson Fakta: Erik Ohlsson Foto: HO/AFP

I Irans västra grannland Irak är majoriteten av befolkningen shiamuslimer. Efter kaoset som uppstår i Irak efter USA:s invasion i mars 2003 skärps motsättningarna mellan shiamuslimer och sunnimuslimer.

Motivet till USA:s invasion och efterföljande ockupation av Irak är att president George W Bush hävdar att irakierna gömmer massförstörelsevapen. Men några sådana vapen hittas inte. USA har också en vision om att sprida demokrati i Irak under ockupationen. Men det misslyckas.

I stället skapar den amerikanska närvaron ett ännu mer instabilt Irak. Sekterism och etniska motsättningar frodas. Det leder till självmordsbombningar och terrordåd. Landet blir ett drivhus för jihadiströrelser som IS, och för shiatrogna milisgrupper som stöds av Iran.

Miliserna kallas al-Hashd al-Shaabi, "folkliga försvarsstyrkor". Irak försöker "tämja" miliserna och inlemma dem i landets försvar. Men det lyckas bara delvis. Det finns välbeväpnade miliser som är ett hot framför allt mot USA, som fortfarande har baser och förläggningar i Irak.

al-Hashd al-Shaabi i Irak

al-Hashd al-Shaabis ledare Abu Fadak Al-Mohammedawi

Shiatrogna miliser som finns inom paraplyorganisationen **al-Hashd al-Shaabi** (”Folkliga försvarsstyrkor”). De består av 60–70 frivilligkårer med upp till 238 000 man i vapen. De största och mest välbeväpnade finansieras av Iran.

Grafik: DN Foto: Ahmad al-Rubaye/AFP

Det senaste halvåret, under den tid som kriget i Gaza pågått, har väpnade irakiska och syriska grupper, flera av dem stödda av Iran, genomfört omkring 170 attacker mot de amerikanska militärbaser som finns i Irak och i Syrien.

Milisgrupperna i Irak, liksom Hizbollah i Libanon, är hörnstenar i Irans så kallade proxykrig (krig genom ombud). Grundtanken är att även om Iran har en av Mellanösterns starkaste krigsmakter, kan landet aldrig räkna med att åtnjuta samma resurser som fienden - USA och Israel.

Därför satsar Iran på att möta sina motståndare utanför de egna landgränserna. Det sker ofta med våldsamma och okonventionella metoder: riktade attacker mot amerikanska soldater i Irak, kapningar av fartyg på internationellt vatten, sabotage mot infrastruktur.

När Hizbollah avfyrar raketer från södra Libanon mot norra Israel sker det med iransktillverkad hårdvara och av soldater

som är utbildade av Iran.

Samma sak sker i Irak: när shiamiliser angriper USA:s militärbaser på irakiskt territorium, är det Iran som haft sina tentakler ute. De har utbildat och utrustat milismännen.

Syrien

Syriens president Bashar al-Assad

Syrien är starkt beroende av militär hjälp från Iran i form av vapen och utbildning. Trots att president Bashar al-Assad leder ett sekulärt parti, Baathpartiet, har han omfamnat det ultrareligiösa islamska styret i Iran.

Grafik: DN Foto: TT

När inbördeskriget i Syrien trappas upp 2012-2013 och den väststödda väpnade gruppen Fria Syriska Armén (FSA) utmanar president Bashar al-Assad, blir Irans stöd avgörande för den syriska regimen.

Irans ledare stöttar den syriska ekonomin med mångmiljardlån och med olja. De kallar också in soldater från Revolutionsgardet till Syrien.

Revolutionsgardet är en iransk specialstyrka på över 100 000 man som omfattar alla vapenslag. Den inrättades efter den islamiska revolutionen 1979 och har förgreningar långt in i politiken och ekonomin i Iran. I Syrien tränar gardets officerare både den reguljära armén och olika miliser för att slå tillbaka regimens motståndare.

Närvaron i Syrien medför också att Iran har kunnat utmana Turkiets inflytande i landet. Både Turkiet och Saudiarabien är

regionala storspelare som Iran måste mäta sig med, politiskt och militärt, för att kunna hävda en ledande roll i Mellanöstern.

I Jemen, en annan konfliktzon i regionen, krigar Irans ombud huthierna mot Saudiarabien. Huthierna, en gruppering som har band med shiaislam, inleder år 2014 en militär offensiv mot president Abdraubbu Mansour Hadis regering. President Hadi stöttas av USA och Saudiarabien, medan huthierna backas upp av Iran.

I dag, tio år senare, kontrollerar huthierna vitala delar av Jemen, bland annat huvudstaden Sanaa. Framför allt har huthierna blivit ett globalt säkerhetshot sedan de under Israel-Hamas-kriget i Gaza börjat attackera den internationella fartygstrafiken i Röda havet med robotar och militära drönare. De har även riktat robotangrepp mot Israel. Robotarna är tillverkade eller utvecklade i Iran.

Huthirörelsen i Jemen

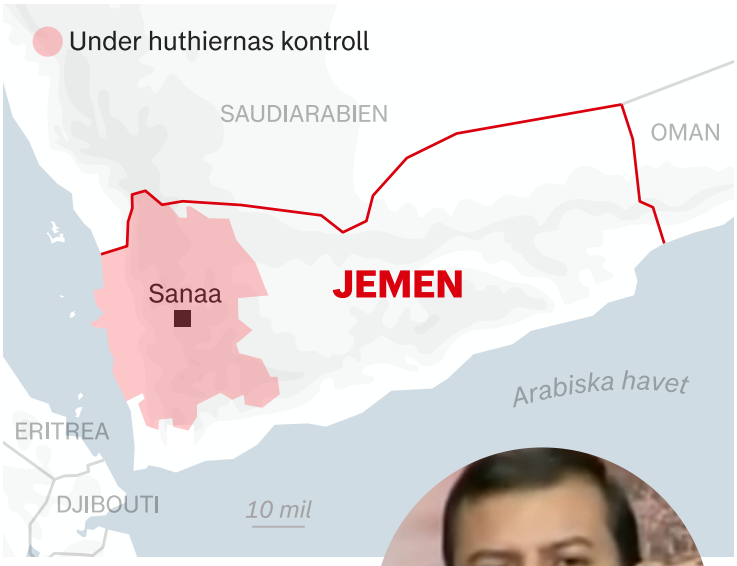

Huthirörelsen kontrollerar sedan 2014 vitala delar av Jemen, bland annat huvudstaden Sanaa. De mönstrar närmare 200 000 man och är framför allt väl utrustade med robotar som även har kapacitet att nå Israel.

Huthirörelsens ledare Abdulmalik al-Huthi

Grafik: DN Foto: User11211, CC BY 4.0

Iran ger stöd till Hamas i Gaza, framför allt till rörelsens väpnade gren, Qassambrigaderna. De backar också upp Hamas systerorganisation i Gaza, Islamiska jihad. Även här finns religiösa och ideologiska olikheter som överbryggas av det gemensamma hatet mot Israel. Hamas är ju i grunden en sunnimuslimsk rörelse, sprungen ur Muslimska brödraskapet.

Hur ”motståndsaxeln” skulle agera i en upptrappad konflikt mellan Israel och Iran är förstås svårt att säga. Men det är ingen

tvekan att den löst sammansatta alliansen bidrar till att stärka Irans militära handlingsfrihet och exponera Israels och USA:s sårbarhet.

Exempelvis bedöms Hizbollah ha över 100 000 raketer och robotar i södra Libanon, skjutklara mot Israel.

USA har ett 60-tal militärbaser runt om i Mellanöstern, från al-Tanf-basen i den syriska öknen med knappt 900 soldater, till al-Udeid-basen i Qatar som hyser Centcom, USA:s centralkommando för militäroperationer i Mellanöstern där 11 000 amerikanska soldater är stationerade.

Men den militära närvaron ger inte bara fördelar - baserna är sårbara för snabba angrepp från en närbelägen fiende i exempelvis Irak eller Jemen.

Hamas i Gaza

Hamas ledare Yahya Sinwar

Hamas, maktpartiet i Gaza, har också en militär gren. Rörelsen är sunnimuslimsk, sprungen ur Muslimska brödraskapet, men Hamas ledarskap har på senare år närmat sig det shiamuslimska Iran och dess allierade.

Grafik: DN Foto: Adel Hana/AP

Text

Erik Ohlsson **Följ**

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt